

שהרי בזמן הבית נהגו שמחה, ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם!

אמר תירץ רב: לא נצרכה, לא הוצרכו חכמים לקבוע יום זה במגילת תענית, אלא כדי לאסור אף את היום שלפניו [ב' תשרי].

שהרי כתוב במגילת תענית: הימים האלה, הם, ולפניהם, ולאחריהם אסורים בתענית [או בהספד].

ולולי שהיו חכמים קובעים יום זה במגלת תענית, היה היום שלפניו מותר בתענית, ולכן קבעוהו מחדש. (455)

[ולהלן הגמרא מקשה, שגם לולי זאת היה היום שלפניו אסור, משום שהוא יום שלפני צום גדליה].

ומקשינן: יום שלפניו — נמי היה אסור בתענית, גם לולי שקבעוהו ליום טוב מחדש. שהרי תיפוק ליה, די בכך, דהוה ליה יום שלאחר ראש חדש תשרי. וראש חודש הרי הוא מועד, ולפיכך יש לאסור אף את היום שאחריו בתענית! (456)

והגמרא הניחה שמעשה זה היה לאחר חרבן הבית, כדלהלן:

ומכאן קשה על הסוברים שבזמן הזה בטלה מגילת תענית:

שהרי, ואי סלקא דעתך לומר בטלה מגילת תענית, קשה: אם קמיתא בטול — אחרנייתא מוסיפין?! הרי הימים הטובים הראשונים, אף על פי שכבר נהגו בזמן הבית, בטלום חכמים, ואיך יתכן שיוסיפו ימים חדשים, שמעולם לא נהגו בהם שמחה בזמן הזה.

ומתריצין: הכא במאי עסקינן, אימתי אירע מעשה זה — בזמן שבית המקדש היה קיים. ולפיכך קבעום כימי יום טוב שאסור בתענית.

יט-א ומקשינן: אם אכן היה הדבר בזמן שבית המקדש היה קיים: ותיפוק ליה, דיו שיהיה יום שמחה משום דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם!

כי גם לפני שבטלו את הזכרת השם מן השטרות, כבר היה אותו יום שמחה,

לא נהגו ראש השנה אלא יום אחד. ריטב"א [ד"ה שלאחר ר"ח. ועיין שם].

וזה כשיטתו [לעיל הערה 434] שבכל מקום נהגו לעשות יומיים ראש השנה, היות שלא ידעו אם קדשו בית דין את החדש בזמנו. אבל לדעת רש"י [שם] שנהגו יום אחד ראש השנה. אין צריך להדחק כדברי הריטב"א הנ"ל.

456. קשה: מדוע הגמרא נקטה שהוא יום שלאחר ראש חדש, ולא נקטה שהוא יום שלאחר ראש השנה, שהוא יום טוב גמור? ותירץ הריטב"א: ראש השנה הוא מועד

שטר שכתוב בו "שלום" מפני שהוא שמו של הקב"ה [כמבואר בשבת י ב], ולכן הרבה נוהגים שלא לכתוב שלום בשטרות. ורבותי [רבותיו של הריטב"א] אינם מקפידים בזה, והמחמיר תבוא עליו ברכה. ובשו"ת הרא"ש כלל שלישי טו מתיר לזרוק אגרות שכתוב בהם "שלום".

455. ברוב המקומות עשו ראש השנה יומיים. ולא היה צורך לאסור את יום ב' בתשרי בתענית שהרי הוא יום טוב של ראש השנה. אלא רק בירושלים כשידעו שקדשו את החדש ביום ל',

היום שבטלה בו הזכרת השם מהשטרות, היה בזמן הבית, והוצרכו לקבעו מחדש כדי לאסור את היום שלפניו:

ומקשינן: ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם!

הרי בלאו הכי היה ב' בתשרי אסור, משום שהוא יום שלפני ג' בתשרי שנהרג בו גדליה, ונהגו בו בזמן הבית שמחה.

ויום זה אינו נוהג מדאורייתא, ואם כן חוזרת השאלה: מדוע הוצרכו לקבוע את ג' בתשרי מחדש ליום שמחה?

אמר תירץ רב אשי: יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, יום שמחה המוזכר בדברי קבלה [בספרי הנביאים] הוא.

ודברי קבלה הרי הם כדברי תורה דמו, שאינם צריכים חיזוק, והיום שלפניו לא נאסר מחמתו.

מתיב רב טובי בר מתנה סתירה לדברי האומרים שבטלה מגילת תענית, מדברי מגילת תענית עצמה:

נאמר במגילת תענית: בעשרים ותמניא ביה, בכ"ח אדר, אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא. הגיעה בשורה טובה ליהודים שאינם צריכים לסור מהכתוב בתורה. שלפני כן גזרה המלכות גזרה שלא

ומתצינן: ראש חדש — מועד דאורייתא הוא. (457)

ומועד דאורייתא — לא בעי חיזוק. אין צורך לחזק את האיסור להתענות בו, על ידי שנאסור את הימים הסמוכים לו, מפני שהוא מדאורייתא.

אבל מועדים שהם מדרבנן, אילו לא אסרו חכמים להתענות בסמוך להם, יש לחשוש שמה יבואו להתענות במועד עצמו.

והגמרא מוכיחה מברייתא שמועדים דאורייתא אינם צריכים חיזוק:

דתניא: הימים האלה הכתובין במגילת תענית, אסורין בין לפניהם בין לאחריהם.

אבל שבתות וימים טובים, רק הם אסורים במספד ותענית, אבל לפניהן ולאחריהן, מותרין.

מה הפרש בין זה לזה?

הללו, שבתות וימים טובים, הרי הם דברי תורה, ואין דברי תורה צריכין חיזוק.

אבל הללו, המועדים הכתובים במגילת תענית — דברי סופרים [חכמים] הם, ודברי סופרים צריכין חיזוק.

והגמרא חוזרת להקשות על מה שאמרנו כי

ב' תשרי מפני שהוא יום שלאחר ראש חדש שהוא מועד מדרבנן.]

457. יש אומרים שראש חדש אינו ממש דאורייתא ו[ראה להלן, הערה 464]

מדאורייתא, ומועדים מדאורייתא אינם צריכים חיזוק. ולא אסרו את הימים שלפניהם ושלאחריהם כמו שמבואר בתירוצ הגמרא שבסמוך, והגמרא כאן היתה סבורה שראש חדש הוא מועד מדרבנן [ולכן מקשינן שיש לאסור את

המנויים במגילת תענית כימים טובים על נסים שארעו בעבר, אף על פי שהם נהגו בזמן הבית, ביטלום חכמים.

אחרניתא — מוסיפין! ? וכי ראוי להוסיף עתה ימים אחרים שלא נהגו בהם מעולם שמחה! ?

וכי תימא, ואם תרצה לתרץ כי **הכא נמי**, גם מעשה זה היה בזמן שבית המקדש היה קיים, קשה:

והא יהודה בן שמוע שיצא להפגין עם חבריו — תלמידו דרבי מאיר היה.

ורבי מאיר — בתר הכי הוה, חי לאחר החרבן, שהרי הוא היה מתלמידי תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, שחי בזמן החרבן. (459)

והראיה שיהודה בן שמוע היה תלמידו של רבי מאיר, ממה ששנינו בענין טומאת כלים.

כלי טמא שנשבר, ובטל מלהיות כלי, בטלה טומאתו הראשונה. אך חכמים גזרו בכלי מתכות, שאם חזר ותיקן, חזרו לטומאתם הראשונה, אף על פי שלא נטמאו מחדש.

כלי זכוכית טמאים שנשברו, אפילו אם חזר ותיקנם אינם חוזרים לטומאתן הראשונה. מפני שכלי זכוכית אינם מקבלים טומאה מדאורייתא כלל, אלא רק מדרבנן, ולפיכך לא גזרו עליהם שאם חזר ותיקנם יחזרו לטומאתם הראשונה [שבת טז א ב]. (460)

יעסקו בתורה, ושלא ימולו את בניהם, ושיחללו שבתות.

מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו?

הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא גברת חשובה אחת, שכל גדולי רומי מצויין אצלה, אמרה להם: בואו והפגינו בלילה!

הלכו והפגינו בלילה כדי שישמעו השרים וירחמו עליהם, ואמרו:

אי שמים, למען הקב"ה! וכי לא אחיכם אנחנו! ? וכי לא בני אב אחד אנחנו! ? וכי לא בני אם אחת אנחנו! ? שאותה מלכות, מבני עשיו היתה, והרי הוא בן יצחק אבינו ורבקה אמנו. (458)

מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות?

ועזרה ההפגנה, וביטלום לגזירות.

ואותו היום [כ"ח אדר] — עשאוהו יום טוב.

והגמרא הבינה שמעשה זה היה בזמן הזה, ומכאן קשה על הסוברים שבטלה מגילת תענית:

ואי סלקא דעתך, אם יעלה בדעתך שבטלה מגילת תענית, קשה:

אם קמיייתא בטול, הימים הראשונים,

458. על פי מהרש"א.

459. רבי מאיר היה תלמידו של רבי עקיבא [כמבואר בעירובין יג א], ורבי אליעזר היה רבו של רבי עקיבא [כמבואר בסנהדרין סח א], ורבי

אליעזר היה תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי שחרב הבית בימיו. רש"י.

460. שאין כלי מתכות, הניתכים באש, טמאים, אלא רק המינים שהוזכרו בתורה [במדבר לא]:

ומוכח שיהודה בן שמוע חי לאחר החורבן, ואותה תקנה שכ"ח אדר הוא יום טוב נתקנה לאחר החרבן. וחוזרת הקושיא על הסוברים שבטלה מגילת תענית לאחר חורבן הבית!

ומתצינן: **תנאי היא**. תנאים נחלקו בדבר. ואף על פי שמוכח ממגילת תענית שלא בטלה מגילת תענית, בכל זאת יש חולקים על זה:

דתניא: הימים האלו הכתובין במגילת תענית, בין בזמן שבית המקדש קיים, בין בזמן שאין בית המקדש קיים, הרי הם אסורין, דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר: רק בזמן שבית המקדש קיים היו אסורין, מפני ששמחה היא להם. אבל כאשר אין בית המקדש קיים הרי הם מותרין בהספד ובתענית, מפני שזמן אבל הוא להם.

ומסקינן:

דתניא במסכת שבת [טו ב]: **כלי זכוכית** שנטמאו, ואחר כך ניקבו, שנקבו אותם כדי לטהרם מידי טומאתם, על ידי שביטולם מתורת "כלי", ולאחר שניקבום ונטהרו, הטיף לתוכן אבר, עופרת, כדי לסתום את הנקב, וחזר להיות כלי.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: נחלקו חכמים בשאלה האם חזר הכלי לטומאתו הראשונה.

יהודה בן שמוע מטמא, משום רבי מאיר. מפני שהאבר הוא מין ממיני המתכות, ומאחר שהוא הגורם לזכוכית לחזור לתורת כלי, נתנו לכלי דין של כלי מתכת, והרי הוא חוזר לטומאתו הראשונה.⁽⁴⁶¹⁾

יט-ב וחכמים מטהרין. כי מאחר שעיקרו של הכלי הוא מזכוכית, דין כלי זכוכית עליו.⁽⁴⁶²⁾

וכיון שיהודה בן שמוע אמר את דבריו בשם רבי מאיר, משמע שהוא תלמידו.

הזהב, הכסף, הנחשת, הברזל, הבדיל והעופרת. רש"י [בעמוד ב סוף ד"ה וחכמים]. הזכוכית בכלל מתכת היא. כיון שגם היא נתכת באש, אלא שלא הוזכרה בכתוב. ולכן אינה מקבלת טומאה. רש"ש. ע"ש.

461. התוספות תמהו: הרי האבר לא היה בכלי כשהכלי היה טמא, ואם כן איך יתכן שהכלי יחזור לטומאתו הראשונה משום האבר שבתוכו, בזמן שהאבר עצמו מעולם לא נטמא? ומטעם זה הסכימו לפירושו השני של רש"י, שיבואר להלן בהערה הבאה. [וכן כתב הריטב"א בשם ר"י].

462. פירשנו את המשנה כפירושו הראשון של

רש"י.

ורש"י פירש פירוש נוסף: מדובר במשה בכלים טהורים שנקבו, והטיף לתוכן אבר. ונחלקו יהודה בן שמוע וחכמים, האם מעתה ואילך הכלי יקבל טומאה מדאורייתא אם תגע בו טומאה:

לדעת יהודה בן שמוע הכל הולך אחר המעמיד, והרי זה כלי מתכות ומקבל טומאה דאורייתא. ואילו לדעת חכמים הרי זה כלי זכוכית שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן.

הרשב"א דחה פירוש זה, משום שלשון המשנה "וחכמים מטהרים" משמע שהם מטהרים לגמרי, ואפילו מטומאה דרבנן. והסכים עם הפירוש הראשון שכתב רש"י.

אבל תוספות והריטב"א הסכימו עם הפירוש